

**BIOLOGIYA FANINI O'QITISHDA YANGI INNOVATSION
TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH (OQUV QO'LLANMA)**

Jòrayeva Shaxnoza Kamoldinovna

Andijon shahar 3 sonli kasb-hunar maktabi biologiya fani o'qituvchisi.

Annotatsiya: Maqolada umumta'lim maktablarida tabiiy fanlarni o'qitilishini nazorat qilish, ma'lum shart-sharoitlar yaratish, maktab o'quvchilariga yangi bilimlarni berish, olingan yangi bilimlar asosida ko'nikmalarni hosil qilish, shakllantirish uchun kichik guruhlarda ishlash, vizuallashtirish, mustaqil ijodiy ishlash, o'yin mashqlari hamda rolli o'yinlar kabi noan'anaviy ta'lim metodlaridan foydalanish to'g'risida fikr yuritiladi.

Kalit so'lar: maktab, o'yin darslari, o'quvchi shaxsi, biologiya, axborot texnologiyalari, ko'nikmalar.

KIRISH

Bugungi kunda mamlakatimizda boshqa fanlarga berilayotgani kabi tabiiy fanlarga ham e'tibor juda yuqori. Respublika umumta'lim maktablarida tabiiy fanlarni o'qitilishini nazorat qilish va shart-sharoitlar yaratish juda muhim hisoblanadi.

Hozirgi kunda o'quvchilar, talabalar, tinglovchilar aqliy ta'limini rivojlantirish uchun ta'lim va tarbiya birligiga beriladigan bilimning ilmiy bo'lishi, bilimning sistemali va izchil bo'lishi barobarida zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalaridan samarali foydalanishga erishilmoqda. "Ta'lim texnologiyasi" tushunchasi "Ta'lim metodikasi" tushunchasiga nisbatan kengdir. Ta'lim metodi — o'quv jarayonining majmuaviy vazifalarini yechishga yo'naltirilgan o'qituvchi va o'quvchilarning birgalikdagi faoliyati usuli bo'lsa, ta'lim metodikasi esa muayyan o'quv predmetni o'qitishning ilmiy asoslangan metod, qoida va usullar tizimini ifodalaydi.

Ta'lim texnologiyasi — ta'lim maqsadiga erishish jarayonining umumiy mazmuni, ya'ni, avvaldan loyihalashtirilgan ta'lim jarayonini yaxlit tizim asosida, bosqichma-bosqich amalga oshirish, aniq maqsadga erishish yo'lida muayyan metod, usul va vositalar tizimini ishlab chiqish, ulardan samarali, unumli foydalanish hamda ta'lim jarayonini yuqori darajada boshqarishni ifodalaydi.

Pedagogik texnologiyaning markaziy muammosi — o'quvchi shaxsini rivojlantirish orqali ta'lim maqsadiga erishishni ta'minlashdan iborat. Pedagog olim V.P.Bespalko pedagogik tizimni pedagogik texnologiyaning asosi ekanligini e'tirof etgan holda uni quyidagi unsurlaridan iboratdir deya ta'kidlaydi:

- 1) o'quvchi; 2) ta'lim -tarbiyaning maqsadi; 3) ta'lim - tarbiya mazmuni;

4) o'quv jarayoni; 5) o'qituvchi yoki texnik vositalar; 6) ta'lim-tarbiyaning tashkiliy shakllari. Demak, pedagogik texnologiya ta'lim-tarbiya faoliyatining yaxlit jarayoni to'g'risidagi fan ekanligini e'tirof etish lozim.

Har bir dars o'quvchi uchun yangi axborot hisoblanadi. Ayniqsa, yangi o'quv materiali orqali o'quvchilarni bilim va ko'nikmalarini shakllantirish asosiy ta'lim sifatini ta'minlovchi omildir. O'quvchilarga yangi bilimlarni berish va olingan yangi bilimlar asosida ko'nikmalarni shakllantirish uchun kichik guruhlarda ishlash, vizuallashtirish, mustaqil ijodiy ishlash, o'yin mashqlari va rolli o'yinlar kabi noan'anaviy ta'lim metodlaridan foydalanish yaxshi samara beradi. Mana shularni hisobga olgan holda, ta'lim jarayonini samarali tashkil qilish borasida bugungi kunda juda ko'plab amaliy ishlar amalga oshirilmoqda.

O'quv jarayonining markazida o'quvchi shaxsi va qadri, ma'naviyati turar ekan, har bir o'qituvchi bu jarayonni samarali va qiziqarli qilib tashkil qila olishi kerak. Shuni e'tiborda tutish kerakki, shaxsga qaratilgan ta'lim, o'quvchining o'quv-biluv mehnatini tashkil etishni harakatlantiruvchi, uning qiziqish, xohish, talab-istaklarini ro'yobga chiqaruvchi kuch bo'lib xizmat qiladi. O'quvchi shaxsiga qaratilgan ta'lim, o'quvchining faolligini oshirish, mustaqil, ijodiy fikrlashga o'rgatish, mustaqilligi va erkinligini ta'min etish, qiziqishlari asosida ish yuritish, ichki imkoniyatlarini ishga solish, o'z qiziqishlari orqali qo'shimcha ta'lim olishga yo'llash, o'z-o'zini rivojlantirishni o'z ichiga oladi.

Biologiya fanini o'qitishda o'quvchilarning bilish faoliyatini faollashtirish maqsadida darslarda turli o'yinlardan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. O'yinlar vositasida darslarni tashkil etish o'quvchilar biologik qonuniyatlar, hodisalar va hayotiy jarayonlarni o'rganish faoliyatini rivojlantiruvchi usullardan biridir. O'yinlar o'quvchilarning erkin fikrlash, mustaqil xulosa chiqarish, muammoli vaziyatlardan chiqarilish qobiliyatini oshiradi, tez javob topish ko'nikmasini rivojlantiradi, ziyrakligini orttiradi. O'yin darslari o'qitishning faol shakllaridan biridir. O'yin darslarining asosiy maqsadi o'quvchilarning o'quv jarayoniga qiziqishlarini orttirish va bu bilan o'qish samaradorligini oshirishdir.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Hozirgi vaqtda maktabning asosiy muammosi o'quvchilarning o'qishni istamasligi. Ammo o'yin jarayonida hatto eng passiv o'quvchi ham darsga kiritiladi, o'quvchilarhar qanday qiyin topshiriqlarni ham bajara oladilar.

Faylasuflarning o'yin borasida o'z nuqtai nazari bor, ular quyidagilarnita'kidlaydilar: "O'yin o'quvchilarning rivojlanishini boshqarish uchun jamiyat tomonidan ishlab chiqilgan yoki yaratilgan o'quvchilar hayotining o'ziga xos shakli, bu ma'noda bu maxsus pedagogik ijoddir". O'yin o'quvchilarning aqliy va axloqiy rivojlanishi va tarbiyasining muhim vositalaridan biridir, bu o'quvchining shaxsiyati uchun yoqimsiz yoki taqiqlangan tajribalarni olib tashlaydigan vosita.

Didaktik o'yinlar - bu o'quvchilarni o'qitish va tarbiyalash maqsadida pedagogika tomonidan maxsus yaratilgan qoidalarga ega o'yinlarning bir turi, chunki bu ikki jarayon bir-biri bilan chambarchas bog'liqdir.

Biologiya darslarida didaktik o'yinlar oddiy o'quvchilar uchun mo'ljallangan bo'lib, ular maxsus moddiy bazani va texnik tayyorgarlikni talab qilmaydi. Bunday darslarda o'qituvchining roli quyidagi operatsiyalardan iborat:

vaqtni belgilash;

joyni aniqlash (stollarni joylashtirish, guruhlarni shakllantirish);

mablag'larni tanlash (jadvallar, videofilmlar, diafilmlar, gerbariyalar, namoyish materiallari); rollarni taqsimlash; yangilik elementlarini kiritish; hissiy jihatdan kuchaytirish ("qo'rquvni yo'qotish", dalda berish); umumiy etakchilik.

O'quvchilar nafaqat o'ynashni, balki topshiriqlar muallifi bo'lishni ham yaxshi ko'rishadi. Buning uchun siz mavzuni chuqur o'rganishingiz kerak. Afzalligi shundaki, o'yin jarayonida tushunchalar ularning xususiyatlari to'liqligi jihatidan ko'p jihatdan ko'rib chiqiladi. O'yinlarda mantiqiy fikrlashni rivojlantirishga turtki beradigan to'g'ri va noto'g'ri bayonotlar qo'llaniladi. Qaror qabul qilishda mustaqillik namoyon bo'ladi, o'z nuqtai nazarini himoya qilish, o'z bilimiga ishonchni his qilish, tinglovchilar qo'rquvini yengish mumkin. Natijada maktab o'quvchilarining ijodiy salohiyati oshkor bo'ladi. Turli xil o'yin vaziyatlari biologiya darsida o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishning samarali vositasi bo'lib xizmat qilishi mumkin. O'ynash paytida o'quvchilar o'zlariga ijodiy vazifalar qo'yadilar, ularni hal qilishda ularga chuqur bilim, turli ko'nikma va malakalar, ixtiro, tasavvur, xayol yordam beradi.

Ko'pincha, biologiyani o'qitishda nazariy bilimlarni ularni amaliy qo'llash bilan samarali birlashtirishga qaratilgan rol o'ynash va ishbilarmon o'yinlar ishlatiladi. Ushbu o'yinlarda, vaqt etishmasligi, to'liq bo'lmagan ma'lumot va o'yinning boshqa ishtirokchilarining qarshiliklariga duch kelgan holda, ishtirokchilarni muayyan qarorlarni qabul qilishga majbur qiladigan keskin, ziddiyatli vaziyat yaratiladi.

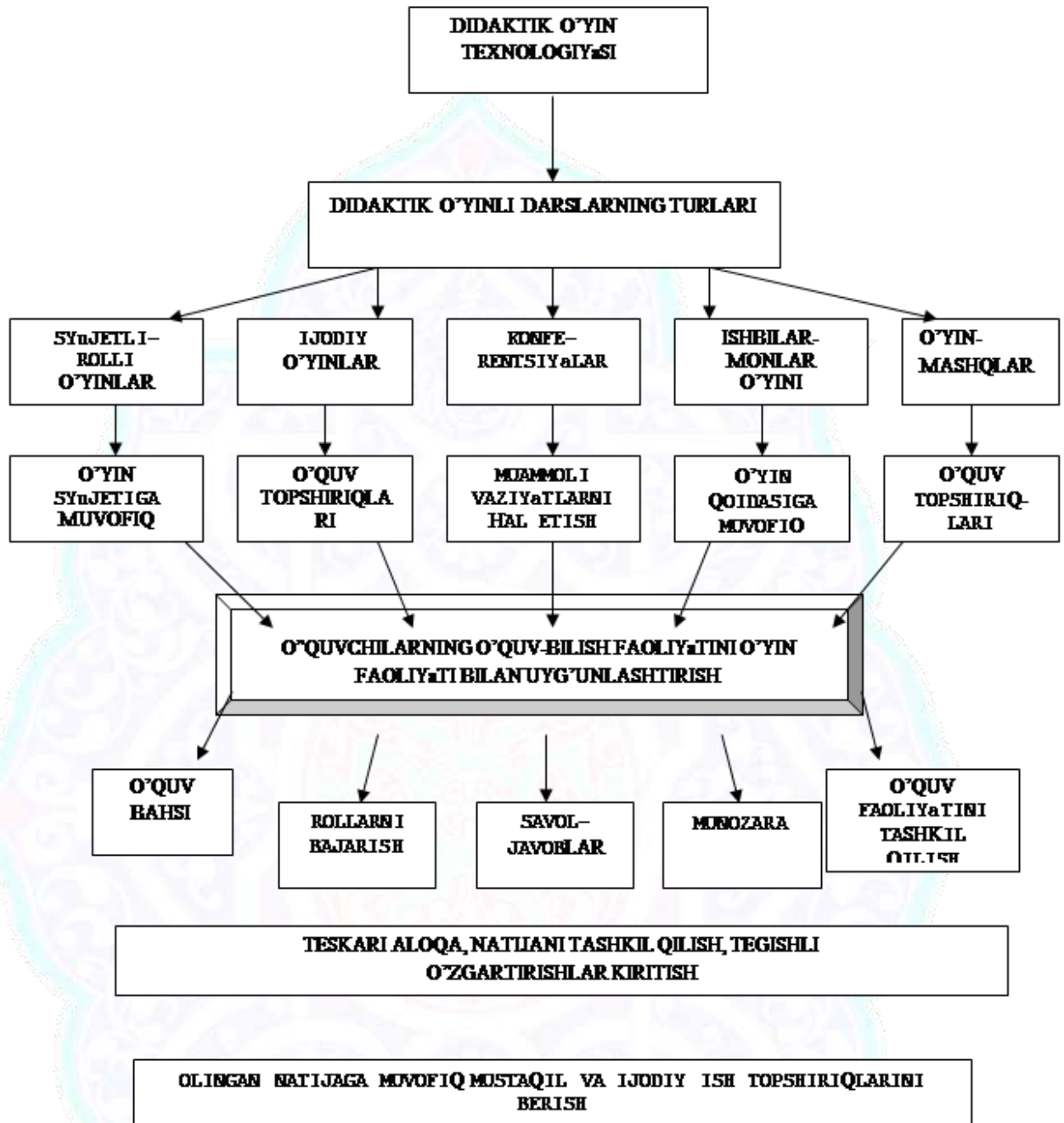
O'yin darsning asosiy maqsadi o'quvchilarning o'quv jarayoniga qiziqishlarni oshirish va bu bilan o'qish samaradorligini oshirishdir. Tashqaridan qaraganda o'yin yengil, betashvish ko'rinishda, aslida boladan maksimum energiya berilishini aql, sabr toqat, mustaqillik kabi jihatlarni ishga solishni talab etadi. O'yin jarayoni biroz shovqin va tartibsizlik bilan kechgani uchun o'qituvchilar ko'pincha jim o'tirib tinglaydigan, shovqinsiz o'tadigan an'anaviy darslarni ma'qul ko'radi.

Biologik o'yinlar nihoyatda xilma-xil bo'lib, ushbu o'yinlar dars va darsdan tashqari mashg'ulotlarning qiziqarli bo'lishida, o'quvchilarning biologiya faniga bo'lgan qiziqishini oshirishda qulay va samarali vositalardan biri hisoblanadi.

Men bugungi kunda pedagogik amaliyot mashg'ulotlarimda amaliyot olib borayotgan o'qituvchim bilan birgalikda biologiya darslarida quyidagi o'yinlar va interfaol metodlardan foydalandim:

“Kim ko‘p biladi” o‘yini. Bu o‘yinni biologiyaning xohlagan mavzusini o‘rganishda qo‘llash mumkin. Har bir ishtirokchi biror-bir mavzu yuzasidan bittadan muammoli savol tuza olishi kerak. Savollar yozilgan qog‘ozlarni o‘qituvchiga topshiradilar, sinf o‘quvchilari ikki guruhga bo‘linadi. Boshqaruvchi qo‘llarni sanab, har biriga 1 balldan qo‘yadi. Har bir savolga bir o‘quvchidan javob so‘raladi. Agar javob noto‘g‘ri bo‘lsa, o‘sha guruhdan 1 ball olib tashlanadi, qaysi guruh ko‘p ball to‘plasa, o‘sha guruh g‘olib bo‘ladi.

“Xayoliy sayohat” o‘yini. Ta‘limning bu o‘yini biologiya, geografiya, til adabiyot va boshqa fanlarda qo‘llanilishi mumkin. O‘simlik yoki hayvonlar tarqalgan biogeografik viloyatlarga xayolan sayohat qilib, uni yozma tarzda yozish talab etiladi. Ishtirokchi o‘zi mustaqil o‘sha joyni yozma tasvirlashi kerak. Kimning yozma tasvirlashi mazmunan yuqori saviyada yozilgan bo‘lsa, u g‘olib hisoblanadi.

O'quvchining har qanday tadqiqot ishlarida ishtirok etishi, uning faoliyati natijasidan ko'ra, ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish uchun muhimroqdir. O'yinlar o'quvchilarni o'ziga xos g'oyalar bilan chiqishga va ijodiy qarorlar qabul qilishga undashi mumkin. Ba'zan bu boshqa qarashlarning tarafdorlari bilan ziddiyatga, o'z nuqtai nazarini himoya qilish zarurligiga olib keladi. Shunday qilib, didaktik o'yin ijodiy fikrlashni rivojlantirishga hissa qo'shadi. O'yin davomida o'quvchilarning ijodiy xatti-harakatlarini rag'batlantirishning bir necha psixologik tamoyillari mavjud. Mehmondo'st, ijodiy va qulay sinf muhiti juda muhimdir. O'qituvchi ijodkorlik namunasini ko'rsatishi, ijodiy ishlarni baholash va tanqid qilishdan saqlanishi, o'ziga

xos g'oyalarni rag'batlantirishi va shu tariqa aqliy hujumni yaratishga intilishi kerak. O'qituvchi savollar berish va maktab o'quvchilarining fikrlash yo'nalishini boshqarish orqali ularning faoliyatini nazorat qiladi, yuzaga keladigan muammolarni ijodiy hal qilishga hissa qo'shadi. Shunday qilib, o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasida ijodiy hamkorlik amalga oshiriladi. Sinfdagi o'quvchilarga asoslanib, siz o'yinni amalga oshiradigan asosiy maqsadlarni shakllantirishingiz mumkin:

- mavzuga qiziqish uyg'otish;
- o'quv adabiyotlari bilan ishlash zarurligini keltirib chiqaradi;
- fikir jarayonlarini masalaning mohiyatini mustaqil idrok etishga yo'naltiring.

Shunday qilib, biologiya darslarida rol o'ynash o'yinlari o'quvchilarni aloqa faoliyatiga jalb qilishning samarali usuli bo'lib, ular jamoaviy vakolatni rivojlantirishga yordam beradi. Biologiya darslarida rol o'ynash o'quvchilarning qobiliyatini shakllantiradi, muammolarni jamoaviy hal qilish qobiliyatini rivojlantiradi, tezkor ravishda qarorlar qabul qiladi, amalga oshirilgan harakatlar oqibatlarini bashorat qiladi, tashabbuslarni rivojlantiradi va biologik hamda tibbiy tushunchalar bilan ishlash qobiliyatini rivojlantiradi.

O'quvchilarning kognitiv faolligini oshirish - bu o'quvchilarning o'qituvchi bilan birgalikda faol ish olib borishi, o'quv jarayonida ongli ravishda aks etishi, bilimlarimizni, yangi g'oyalarimiz, his-tuyg'ularimiz yoki fikrlarimizni kuzatishi, tasdiqlashi, rad etishi yoki kengaytirishi uchun atrofdagi dunyo haqida shunday o'rganish muhitini yaratishdir. O'quvchilarning bilish faoliyatini faollashtirish pedagogikaning abadiy muammolaridan biri bo'lgan va shunday bo'lib qolmoqda.

Zamonaviy jamiyatda dinamizm va o'zgaruvchanlik kabi tubdan yangi xususiyatlar ta'lim tizimiga tobora ko'proq xos bo'lib bormoqda. Kommunikativ ko'nikmalar, vaziyatlarni modellashtirish, dialog, munozaralarda tajriba orttirish va ijodiy faoliyat bilan shug'ullanish qobiliyati hayotda tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Shu bilan birga, o'rganishga qiziqishning pasayishi, intellektual passivlik

mavjud. Bu o'qituvchining faol aqliy faoliyatni talab qiladigan usul va usullardan

foydalanishga tobora doimiy e'tiborini tushuntiradi, uning yordamida tahlil qilish,

taqqoslash, umumlashtirish, muammoni ko'rish, gipotezani shakllantirish, echim izlash, olingan natijalarni to'g'rilash ko'nikmalari. shakllanadi (aslida bu ko'nikmalarni o'rgatish ijodiy faoliyatga boshlashdir).

O'quvchilarning bilim faolligini oshirish tamoyillari:

- o'quvchilarning mustaqil faoliyati printsipi;
- bilimlarni anglash printsipi;
- barcha o'quvchilarni, shu jumladan eng zaiflarni umumiy rivojlantirish bo'yicha maqsadli va tizimli ish printsipi;

Didaktikaning muhim muammolaridan biri bu sinfda o'quvchilarning bilim faolligini oshirish muammosi. Bu o'qituvchining maktab o'quvchilarida ta'lim faoliyatini rag'batlantirish bo'yicha maqsadga muvofiqligini anglatadi. Darsda o'quvchining faol aqliy ishi, kognitiv mustaqillik muvaffaqiyatli o'rganish garovidir. o'quvchilarning mustaqil bilim faoliyatini rivojlantirish variantlaridan biri bu didaktik o'yinlardan foydalanishdir.

Ta'lim o'yinlari bir nechta funktsiyalarga ega:

- o'quvchining shaxsiyatiga ta'sir qiladi, uning tafakkurini rivojlantiradi, dunyoqarashini kengaytiradi;

- muayyan vaziyatda navigatsiya qilishni va nostandart ta'lim muammosini hal qilish uchun bilimlarni qo'llashni o'rgatadi;

- o'quvchilarning bilim faoliyatini rag'batlantiradi va rag'batlantiradi, kognitiv qiziqishni rivojlanishiga hissa qo'shadi.

Biologiya o'qitish amaliyotida tez-tez ishlatiladigan intellektual o'yinlari va o'yin texnikasining ba'zi bir misollari:

a) " O'tkazish" metodi bir nechta jamoalarga bo'linishi kerak (bu qatorlar bo'yicha mumkin). Jamoa a'zolari birin-ketin o'tirishadi. Birinchi stolga bir varaq qo'yiladi va masalan, xochga mixlangan oilaning bir xususiyatiga (yoki boshqa biron bir narsaga) qog'ozga yozib, orqada o'tirganga berish uchun topshiriq beriladi. Oxirgi o'yinchi tugagach, u qo'lini ko'taradi. Vazifaning to'g'riligi va tezligi baholanadi, guruh tomonidan eng tezkor bo'lgan belgilar yoziladi. Boshqa jamoalar o'zlarining varaqlaridan nomlangan belgilarni kesib tashlashadi. To'g'ri belgilarni chizib tashlamagan va o'yinni boshqalardan oldinroq tugatganlar g'olib bo'lishadi.

b) " qatorni davom ettirish " - bu bitta mavzuga tegishli so'zlar ketma-ketligi, ammo unga qo'shilishi kerak bo'lgan bir nechta tushunchalar etishmayapti.

c) " Zanjir" "Oziq-ovqat aloqalari" mavzusini o'rganish uchun yaxshi. Bir o'yinchi fotosintezga qodir organizmni, ikkinchisi o'yinchi oldingisi bilan oziqlanadigan organizmni (o'txo'r), keyingisi yirtqich hayvonni va boshqalarni nomlaydi. Zanjirning keyingi a'zosini nomlay olmagan kishi jarima nuqtasini oladi va o'yinni qayta boshlaydi. G'olib eng kam penaltilar soniga ega bo'lgan hisoblanadi.

Xuddi shu o'yin texnikasini hayvonlar va odamlarning organlar tizimini o'rganishda qo'llash maqsadga muvofiqdir.

d) " Kompozit tasvir" - maktab o'quvchilari guruhi - bu politsiya bo'limi. O'yin boshlovchilari politsiya bo'limidan yo'qolgan o'simlik (botanika fanini o'rganayotganda) yoki hayvonni (zoologiya fanini o'rganayotganda) topish uchun yordam so'rashadi. Tashqi tuzilish yoki fiziologiyaning xususiyatlarini hisobga olgan holda ob'ektni tavsiflash yoki uning tarkibini yaratish kerak.

e) Ta'lim o'yinlari – juftini top.

Juftini top, Hashoratlarni top.

Biologiya - darslarni hayotga bog'lash, ularni qiziqarli va ijodiy tashkil etish bosh maqsaddir. Bunda asosiy rolni biologik o'yinlar egallaydi. Biologik o'yinlar nihoyatda xilma-xil bo'lib, darsda va darsdan tashqari mashg'ulotlarni qiziqarli bo'lishida o'quvchilarning fanga bo'lgan qiziqishlarini oshirishda qulay va samarali vositalardan biri hisoblanadi.

XULOSA

Shunday qilib, o'quvchilarning bilish faoliyatini faollashtirish va biologiya darslariga kognitiv qiziqishni rivojlantirish uchun har xil didaktik o'yinlar va o'yin texnikasidan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Didaktik o'yinlar bilimdan tashqari, biologik tushunchalar imlosi ham mustahkamlanadi.

Adabiyotlar

1. Abramenkova V.V. O'yin bolaning ruhini shakllantiradi // V.V. Abramenkova Psixologiya dunyosi. - 2009. - № 4.
2. Bezux K.E. Biologiya darslarida o'quvchilar bilimlarini faollashtirishning o'ziga xos usullari // O'quv-uslubiy va ilmiy-ommabop gazeta. - M.: "1 sentyabr" nashriyoti, 2005 yil - №18. - S. 22
3. Borzova Z. V.,. Biologiya bo'yicha didaktik materiallar: Uslubiy qo'llanma. / Z. V Borzova, A.M. Dagaev - M.: TC Sphere, 2005. - 400 p.
4. Bukatov V.M. Didaktik o'yinlarning pedagogik sirlari / V.M. Bukatov . - M.: "Flint" nashriyoti, 2007. -96 b.
5. Vysotskaya M.V. 5-11 sinflarda biologiyadan noan'anaviy darslar / M.V. Vysotskaya - Ed. O'qituvchi: Volgograd, 2004.489 b.
6. N.M.Abdurahmonova. Biologiya fanini o'qitishda innovatsion ta'limning afzalliklari va uning imkoniyatlari. 1-3 betlar. <https://kopilkaurokov.ru>
7. N.Reyimbayeva. Biologiya fanini o'qitishda yangi pedagogik texnologiyalarning amaliy ahamiyati. <https://megaline.uz>
8. D.R.Iminova Biologiya darslarida o'yinli ta'lim texnologiyalaridan foydalanish. 19-20 betlar.
9. Tolipov.O', M.Usmonboyeva "Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari", Toshkent, "Fan", 2006.
10. M.Klark "Texnologiya obrazovaniya ili pedagogicheskaya texnologiya" jurnal "Perspektivi"-1983.
11. K.Ishmatov "Ilg'or pedagogik texnologiyalar", Namangan-2003.
12. N.Saidaxmedov "Yangi pedagogik texnologiyalar", Toshkent-2003.